

Г. В. Великодна,

зав. сектору відділу рідкісних книг і рукописів Наукової бібліотеки

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

вул. Преображенська, 24, м. Одеса, 65082, Україна

тел.: (048) 722 12 10

e-mail: library@onu.edu.ua

ПРАЦІ СЕРГІЯ ПАВЛОВИЧА ШЕЛУХІНА (НА МАТЕРІАЛІ ФОНДІВ НБ ОНУ)

Стаття присвячена діяльності видатного діяча українського відродження ХХ ст. Сергія Павловича Шелухіна та його літературній спадщині. Особливу увагу приділено примірникам праць С. Шелухіна, що зберігаються у фонді Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Ключові слова: С. П. Шелухін, Сергій Павленко, Сергій Просвігянин, національне відродження, національна ідентичність, Одеса, одеські видання, Наукова бібліотека Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, НБ ОНУ.

У жовтні 2024 р. українська спільнота святкувала 160-річчя від дня народження Сергія

Сергій Шелухін
Фото із відкритих джерел

Павловича Шелухіна (Шелухина; 1864–1938) – видатного українського юриста і політика, котрий брав участь у боротьбі за незалежність України під час революційних подій 1917–1921 рр. Як член Української Центральної Ради та перший міністр судових справ УНР, він допомагав формувати правові основи нової держави.

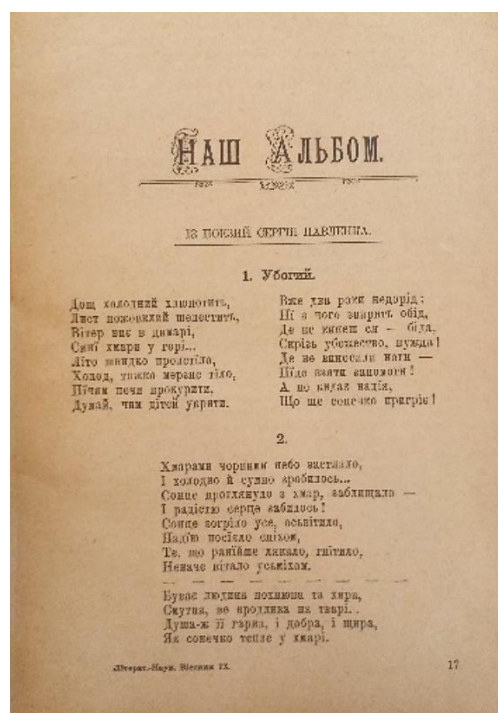
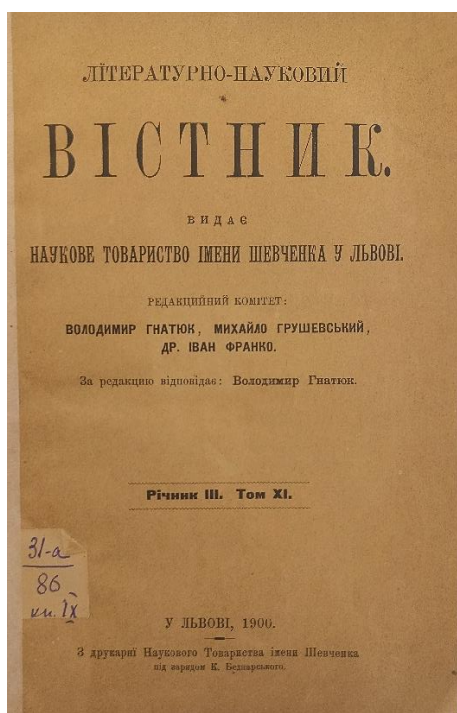
Ще в студентські роки С. Шелухін був активним учасником національного відродження, захищав ідеали незалежної Соборної України. Після отримання юридичної освіти він працював у Єлисаветграді (нині – Кропивницький), Кам'янці-Подільському, Кишиневі [Див.: 1, с. 191].

С. Шелухін був залучений і до літературного життя. Його творчий доробок налічує близько 250 робіт. Наукові дослідження С. Шелухіна в галузі права та історії досі вважаються ключовими для розуміння основ української державності та національної ідентичності. У Науковій бібліотеці Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (далі – НБ ОНУ) зберігається частина його наукових і публіцистичних праць, написані під власним прізвищем та під псевдонімами¹.

На початку ХХ ст. С. Шелухін друкувався у першому всеукраїнському громадсько-політичному часописі «Літературно-науковий вісник» (Львів, 1898–1932). Під власним

¹ У даній статті розглядаються тільки ті праці С. Шелухіна, котрі зберігаються у фонді НБ ОНУ.

прізвищем він надрукував статтю про свого першого вчителя «Іван Бойко, племінник Т. Шевченка» (1901), а під псевдонімом «Сергій Павленко» були опубліковані деякі його поезії (1900–1901)².

Літературно-науковий вісник (Львів, 1900). Титульний аркуш та сторінка журналу

У 1902 р. С. Шелухін із сім'єю переїжджає до Одеси, на той момент йому було вже тридцять вісім років. В Одесі він прожив 15 років. Тут С. Шелухін розпочав свій шлях як громадський і державний діяч. Мешкав він у будинку на вул. Херсонській (нині – Пастера), 36. Він працював в Одеському окружному суді, «потім – Генеральним суддею, і нарешті – сенатором з цивільного департаменту» [3, с. 203].

С. Шелухін був важливою частиною українського культурного та наукового руху початку ХХ ст. Він був одним із співзасновників і активних учасників одеської «Просвіти» (1905–1909). Разом із іншими відомими діячами українського руху, він читав лекції українською мовою. За даними сучасних одеських істориків Т. Вінцовського та О. Музичка С. Шелухін також належав до числа найактивніших україномовних лекторів у приватній гімназії Л. Ковальчука (вул. Софіївська, 22), де серед учнів переважали іудеї [2, с. 47].

Згодом С. Шелухін брав участь у діяльності «Українського клубу» (1910–1913) та товариства «Українська хата» (1911–1917), які продовжили традиції «Просвіти». Також він був членом Історико-філологічного товариства при Новоросійському університеті, Одеського товариства історії та старожитностей, одеських юридичного та бібліографічного товариств,

² Шелухин С. Іван Бойко, племінник Т. Шевченка. *Літературно-науковий вісник*. 1901. № 5. С. 113–116 ; Павленко С. Із поезій Сергія Павленка. *Літературно-науковий вісник*. 1900. № 9. С. 249–251 ; Його ж. Із переспівів Сергія Павленка. *Літературно-науковий вісник*. 1901. № 8. С. 229–232 ; Його ж. Із поезій Сергія Павленка. *Літературно-науковий вісник*. 1901. № 10. С. 1–6.

Одеського відділення Російського технічного товариства й Археологічного товариства [5, с. 249–250].

С. Шелухін спільно з Іваном Луценком³, Іваном Липою та Костянтином Литвиненком відігравав важливу роль у заснуванні української книгарні «Діло», яка знаходилася на вулиці Преображенській, 11. Завідував крамницею інший відомий одеський діяч, прихильник самостійності України, Василь Боровик. Над книгарнею було розміщено напис українською мовою, а у вітрині виставлено портрет Т. Шевченка. Ці символи були покликані сприяти формуванню української національної свідомості серед мешканців Одеси [2, с. 48].

С. Шелухін разом із Іваном Луценком, Миколою Вороним та Іваном Липою заснував в Одесі видавничий гурток під назвою «Одеська літературна спілка». С. Шелухін у спогадах «Українство 80-х років XIX в. і мої зносини з Ів. Франком» писав, що у вересні 1902 р. у нього «зібралися М. Вороний, І. Липа, І. Луценко... Обміркувавши справу, ми вирішили зробити вчотирьох спробу пробитися з літературою через урядові скорпіони, використавши перед цензурою мої судові, а Луценкові лікарські й петербурзькі знайомства» [10, с. 195]. Протягом кількох років роботи гурток випустив альманахи української модерної літератури – «З-над хмар і долин» (1903) та «Багаття» (1905), а також два томи творів Олександра Плюща (1911).

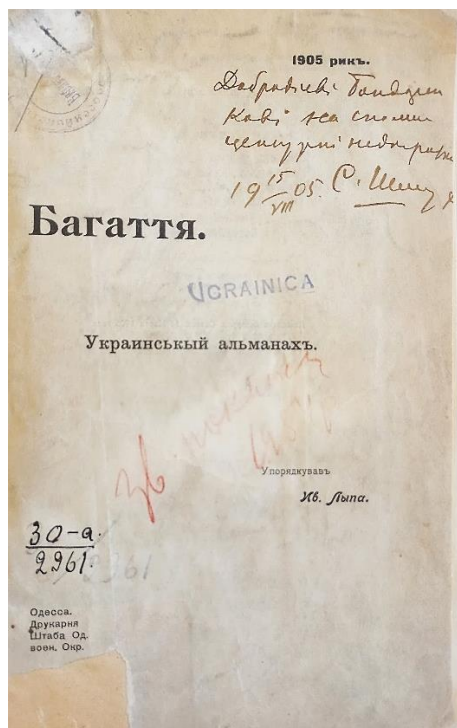
Упорядником літературно-художнього альманаху «Багаття» був І. Липа. Опубліковані в ньому твори авторів із Галичини, Буковини та Наддніпрянської України були покликані підкреслити єдність українського літературного процесу. Саме у цьому виданні С. Шелухін опублікував свої ліричні твори «Дарма!» та «Зимньої ночі» під псевдонімом «Сергій Павленко»⁴. У Науковій бібліотеці ОНУ зберігаються 2 примірники цього видання зі штампами: *БИБЛИОТ. ИМПЕРАТ. НОВОРОС. УНИВЕРСИТЕТА* |; *Библиотека | Новороссийскаго университета* | та *Ucrainica* |. Один із примірників містить дарчий надпис С. Шелухіна: *Добродієві Бондарен- | кові на спомин | цензурні недоправки | 19 15/VIII 05 С. Шелухін* [підпис]. Ймовірно, йдеться про Івана Михайловича Бондаренка (1873–1911)⁵ – історика-медієвіста, літературознавця, дослідника української культури, випускника Імп. Новоросійського університету. Він був членом одеської «Просвіти» та «Українського клубу» разом із С. Шелухіним. Також І. Бондаренко входив до Українського наукового товариства імені Шевченка (НТШ) в Києві. На сторінках журналу «Хроніка Наукового товариства імені Шевченка» за 1910–1911 рр. І. Бондаренко згадано як особу, котра дарувала книжки Бібліотеці

³ Сергій Шелухін ще під час навчання в Лубенській чоловічій гімназії познайомився з Іваном Луценко – майбутнім лікарем, громадським, політичним і військовим діячем України (останній закінчив навчання на рік раніше) [Див.: 2, с. 25].

⁴ Павленко С. Дарма! Зимньої ночі : [вірші]. *Багаття : український альманах*. Одеса, 1905. С. 59–60.

⁵ І. М. Бондаренко закінчив життя самогубством 16 (29) серпня 1911 р. Цей вчинок, на думку багатьох, в тому числі й А. Ніковського, був зумовлений сімейною драмою (за деякими даними Катерина Бондаренко була коханкою С. Шелухіна) [2, с. 92]. Проте І. Луценко та А. Яринович у «Одеських новинах» зазначали, що головною причиною самогубства стала відмова І. Бондаренку у довгоочікуваній кафедрі в Новоросійському університеті [6, с. 2; 11, с. 3].

НТШ та забезпечувала книгообмін між Імп. Новоросійським університетом (попередником ОНУ) та НТШ [7]. Ймовірно, внаслідок такого обміну примірник одного з видань опинився у фонді Наукової бібліотеки ОНУ.

Багаття : український альманах
(Одеса, 1905).
Титульний аркуш з провенансом

Іван Бондаренко
Джерело: Музичко О. Бондаренко Іван // Енциклопедія
«Наукове товариство імені Шевченка». – 2015. –
Режим доступу: <https://encyclopedia.com.ua/entry-384>

Під час свого проживання в Одесі С. Шелухін активно співпрацював з місцевою пресою. У різних джерелах згадуються газети «Одесский листок» та «Одесские новости». На даний момент, у межах розпочатого перегляду цих газет із фонду Наукової бібліотеки ОНУ, статті С. Шелухіна були виявлені лише в газеті «Одесский листок»⁶ за 1910 р. та 1912 р. Проте цей перегляд ще не завершено і не претендує на вичерпність. Статті С. Шелухіна стали важливим джерелом для дослідження його діяльності та внеску в культурне і суспільне життя Одеси.

На святі на честь сторіччя від дня народження письменника Миколи Гоголя С. Шелухін виступив в Історико-філологічного товаристві при Імп. Новоросійському університеті з доповіддю «М. В. Гоголь та українське суспільство», що в 1909 р. була видана окремою брошурою. У Науковій бібліотеці ОНУ зберігаються 2 примірники видання⁷. Один примірник

⁶ Шелухин С. Письмо в редакцию. *Одесский листок*. 1910. № 95 (27 апр.). С. 4 ; Павленко С. Бьернстерне-Бьернсон и украинцы. *Одесский листок*. 1910. № 97 (29 апр.). С. 3 ; Його ж. Украинская жизнь в Одессе. *Одесский листок*. 1912. № 1 (1 янв.). С. 5.

⁷ Шелухин С. Н. В. Гоголь и малорусское общество. Одесса : тип. Техник, 1909. 42 с. Отд. отт. из : Сборник, изданный Имп. Новороссийским университетом по случаю столетия со дня рождения Н. В. Гоголя.

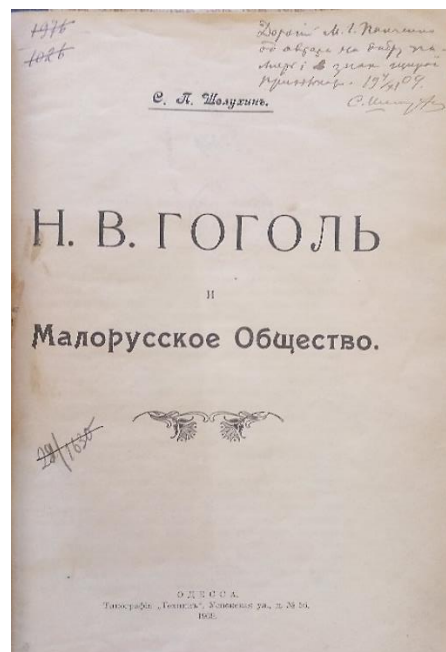
містить штамп *Ucrainica* |, а інший – дарчий надпис С. Шелухіна: *Дорогий М. Г. Панченко | од автора на добру па- | мять і в знак щирої | прихильності. 19 4/XI 09 | С. Шелухін* [підпис]. На жаль, не вдалося встановити особу М. Г. Панченко, однак відомо, що в одеській «Просвіті» діяв присяжний повірений Олексій Григорович Панченко (ймовірно, родич).

У продовження Гоголівської теми, С. Шелухін також опублікував статтю «Гоголівські свята і українська пісня» під псевдонімом «Просвітянин» у київському журналі «Українська хата»⁸. В цьому ж році у журналі вийшли вірші «Чи винні ми з тобою ...», написаний в Одесі 26 грудня 1908 р., та «Аріозо Іоланти» під псевдонімом «Сергій Павленко»⁹.

У 1909 р. С. Шелухін видав працю «Літературні герострати українства»¹⁰ під псевдонімом «С. Просвітянин». Це видання є окремим відбитком статті, опублікованої в журналі «Українська хата» (1909, № 3–4). У своїй публікації С. Шелухін різко критикує газету «Рада» та одного з її постійних авторів Сергія Єфремова, звинувачуючи їх у неповазі до опонентів та тенденційності у висвітленні важливих суспільних питань. Особливу увагу автор приділяє підходам газети до єврейської проблематики, підкреслюючи, що матеріали видання відзначаються односторонністю та упередженістю. С. Шелухін вважає, що така позиція шкодить не лише репутації газети, а й загальному інтелектуальному та суспільному дискурсу в Україні. Він закликає до об'єктивного й конструктивного діалогу, який базується на взаємоповазі та врахуванні різних точок зору.

Протягом 1910–1911 рр. С. Шелухін активно співпрацював із київським педагогічно-освітянським журналом «Світло», де публікував свої наукові розвідки, присвячені актуальним питанням української освіти та культури¹¹.

Основна увага у його статтях приділялася діяльності товариства «Просвіта», яке відіграло важливу роль у поширенні знань і національної самосвідомості серед населення. С. Шелухін наголошував на необхідності розвитку народної освіти та популяризації рідної мови як ключового чинника культурного й соціального прогресу українського суспільства.

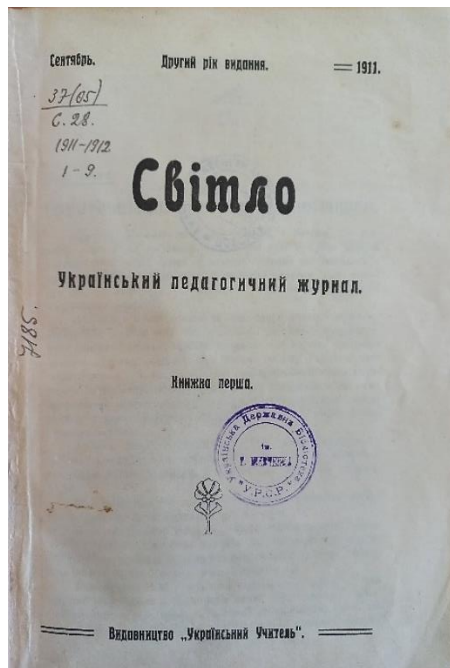
Шелухин С. П. Н. В. Гоголь и малорусское общество (Одеса, 1909). Титульний аркуш з провенансом

⁸ Просвітянин С. Гоголівські свята і українська пісня. *Українська хата*. Київ, 1909. № 1. С. 30–36.

⁹ Павленко С. Чи винні ми з тобою ... : [вірш]. *Українська хата*. Київ, 1909. № 1. С. 5 ; Його ж. Аріозо Іоланти : [вірш]. *Українська хата*. Київ, 1909. № 7/8. С. 404.

¹⁰ Просвітянин С. [Літературні герострати українства]. [Київ : друк. П. Барського, 1909]. С. 5–28.

¹¹ Павленко С. Історичний документ. *Світло*. 1910. Кн. 3 (листоп.). С. 54–56 ; Шелухин С. Школа за 2000 років до наших днів. *Світло*. 1911. Кн. 1 (верес.). С. 7–20 ; Його ж. Школа за 2000 років до наших днів (продовження). *Світло*. 1911. Кн. 3 (листоп.). С. 13–32 ; Його ж. Значення рідної мови для народності й творчості. *Світло*. 1911. Кн. 9 (трав.). С. 25–56.

Титульний аркуш та обкладинка журналу «Світло» за 1911 р.

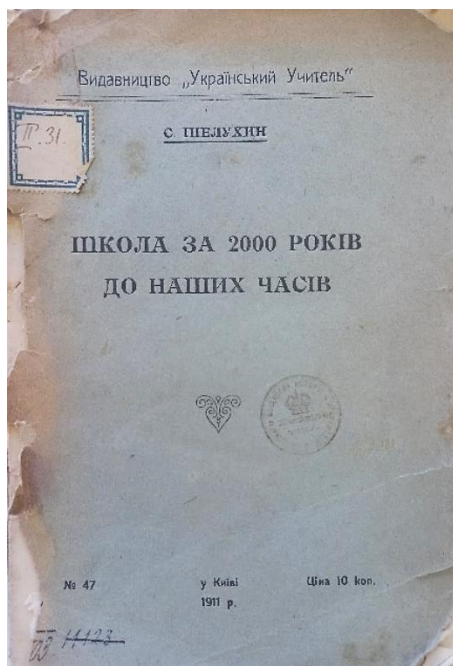
У своїх працях він підкреслював, що освіта рідною мовою є не лише основою інтелектуального розвитку, а й важливим елементом збереження національної ідентичності. Статті автора, написані здебільшого під власним ім'ям, відзначалися ґрунтовним підходом до аналізу освітніх проблем і закликом до об'єднання зусиль інтелігенції для подолання культурної відсталості та утвердження української мови в усіх сферах життя.

У 1911 р. окремими брошурами вийшли важливі публікації С. Шелухіна «Значення рідної мови для народності і творчості» та «Школа за 2000 років до наших часів». Обидві брошури засвідчують глибокий інтерес автора до питань культури, освіти та національного відродження, а також його прагнення підвищити роль освіти й мови в процесі розбудови української нації.

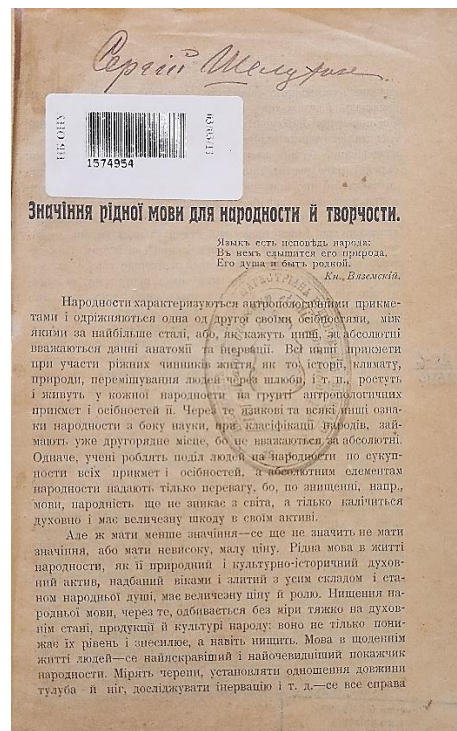
У праці «Значення рідної мови для народності й творчості»¹² автор детально розглядає роль рідної мови як основи формування національної ідентичності та культурної самобутності народу. С. Шелухін стверджує, що мова є ключовим чинником збереження національних традицій, розвитку творчого потенціалу нації та зміцнення духовного зв'язку між поколіннями. Він підкреслює, що занедбання рідної мови веде до культурної асиміляції й послаблення національної свідомості. Університетський примірник видання містить власницький штамп: *БИБЛИОТЕКА СВЯЩЕНИКА МАГИСТРИАНА ГРИГОРЬЕВИЧА ВЕРЕЦКАГО* | дня | 19 г. | *Il faut avoir beaucoup étudié pour savoir peu* | (переклад девізу з фр.: *Треба багато вивчати, щоб знати небагато*) та букіністичні штампи:

¹² Шелухин С. Значення рідної мови для народності й творчості. [Київ : Укр. Учитель, 1911]. 32 с. (Вид-во "Укр. Учитель" ; № 36).

Магістріан Григорович Верецький – український священник і педагог, який зробив помітний внесок у духовне та освітнє життя місцевих громад наприкінці XIX – на початку XX ст. Народився, ймовірно, до 1870-х років. У серпні 1895 р. М. Верецький був рукоположений у сан священника, працюючи вчителем народної школи у селі Почино-Софіївка Новомосковського повіту (нині – Дніпропетровська обл.). Потім М. Верецького перевели до села Хороше Слов'яносербського повіту (нині – Луганська обл.), де він продовжував служіння, а з листопада 1900 р. став законовчителем, навчаючи дітей основам православної віри. Своєю діяльністю М. Верецький підтримував не лише духовне виховання, а й загальний розвиток освіти у регіоні. В 1906 р. його перевели до церкви села Зайцево-Никитівка Бахмутського повіту (нині – Донецька обл.), також він був призначений законовчителем новоствореної школи у селі Петровське. Проте у січні 1908 р. М. Верецького звільнили з посади священника Покровської церкви в селі Никитівка [9, с. 124]. Подальші відомості про його життя наразі невідомі, однак його діяльність залишила значний слід у житті парафій, де він служив, поєднуючи духовну працю з освітньою місією.

Шелухін С. П. Школа за 2000 років до наших часів (Київ, 1911). Обкладинка

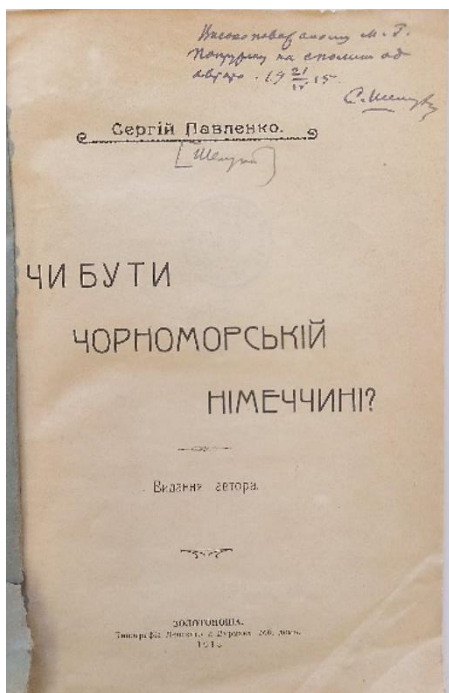
Шелухін С. П. Значіння рідної мови для народності й творчості (Київ, 1911). Сторінка видання з провенансом

Праця «Школа за 2000 років до наших часів»¹³ є історико-освітнім дослідженням, у якому С. Шелухін аналізує розвиток шкільної системи та освіти від найдавніших часів до сучасності. Автор розглядає освітні моделі різних епох, наголошуючи на важливості їхнього впливу на формування суспільства й підготовку майбутніх поколінь. Примірник із фонду Наукової бібліотеки ОНУ містить штампи: *Бібліотека | ОДЕССКАГО ОБЩЕСТВА ИСТОРИИ и ДРЕВНОСТЕЙ |; ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ | ФУНДАМ | БІБ-КА |*. Не дивно, що праця С. Шелухіна опинилась у бібліотеці Одеського товариства історії та старожитностей – одного з провідних наукових об'єднань Південної України, яке займалося дослідженням

¹³ Шелухин С. Школа за 2000 років до наших часів. Київ : Укр. Учитель, 1911. 32 с.

історії, археології, етнографії та культури краю. С. Шелухін був членом цього Товариства. Його дослідження вирізнялися увагою до джерел і спробою осмислити минуле у контексті національного відродження. Він також сприяв популяризації історичної науки, виступаючи за важливість вивчення української історії для формування національної свідомості.

У 1913 р. С. Шелухін за власний кошт видав працю «Чи бути Чорноморській Німеччині?»¹⁴ під псевдонімом «Сергій Павленко». У цьому дослідженні він розмірковував над майбутнім південної території України, аналізуючи економічне становище німецьких колоністів на Херсонщині та їхній вплив на регіон. Автор піднімав питання економічної політики, колонізації та міжетнічних відносин, зокрема щодо того, як присутність німців позначалася на розвитку місцевих українських громад. У Науковій бібліотеці зберігаються 2 примірники видання. Один із них містить штамп: *БИБЛИОТЕКА | Одесского Высшего Сельско-Хозяйственного Института*; а інший – дарчий надпис С. Шелухіна: *Високоповажному М. Г. | Попруженко на спомин од | автора. 19 21/IV 15 | С. Шелухін | [підпис]*.

Шелухін С. П. Чи бути Чорноморській Німеччині? (Золотоноша, 1913). Титульний аркуш з провенансом

М. Г. Попруженко
Джерело: Левченко В. Попруженко Михайло Георгійович // ЕСУ. – 2023. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-881267>

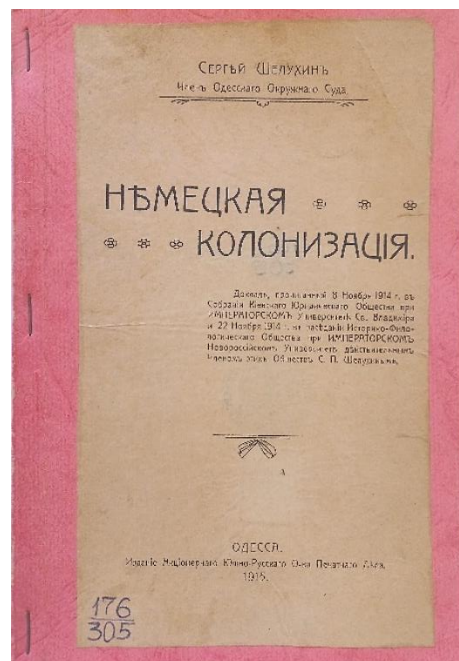
Михайло Георгійович Попруженко (1866–1944) – історик-слов’янознавець, літературознавець професор Імп. Новоросійського та Софійського університетів; академік Болгарської Академії Наук. Паралельно із викладацькою діяльністю у 1896–1919 рр. М. Попруженко очолював Одеську міську публічну бібліотеку (нині – Одеська національна

¹⁴ Павленко С. Чи бути Чорноморській Німеччині? Золотоноша : тип. Лепкого и Вурмана, 1913. [4], 102 с.

наукова бібліотека). Із 1889 р. він був членом Одеського товариства історії і старожитностей, з 1909 р. – його секретарем. Крім того, був членом Одеського бібліографічного товариства, Історико-філологічного товариства при Імп. Новоросійському університеті, Російського археологічного інституту у Константинополі[4]. М. Попруженко та С. Шелухін підтримували тісні зв'язки та добре знали один одного, оскільки були активними учасниками одних і тих же культурних та громадських товариств, де регулярно співпрацювали, обмінюючись ідеями та досвідом.

Широкого розголосу, як в Україні, так і за кордоном, набула наступна праця «Немецька колонізація»¹⁵. Це була доповідь, яку С. Шелухін виголосив 8 листопада 1914 р. на зборах Київського юридичного товариства, а також 25 листопада того ж року на засіданні Історико-філологічного товариства при Імп. Новоросійському університеті, дійсним членом яких він був. У своїй доповіді він ґрунтовно аналізував діяльність німців-колоністів, їхнього суспільного устрою, економічної єдності та культурної автономії. С. Шелухін особливо акцентував увагу на тому, що національна єдність, цілісність і солідарність німецьких колоністів стали можливими завдяки відсутності зовнішніх втручань, які могли б розколоти чи послабити їхню спільноту. Ці міркування автор використовував як заклик до українського народу, наголошуючи на важливості консолідації зусиль для збереження національної самобутності. Ця праця викликала значний інтерес серед науковців та громадських діячів того часу і зберігає свою актуальність і сьогодні, особливо в питаннях національної ідентичності, єдності та впливу колонізації на місцеві громади. В фондах університетської бібліотеки зберігаються 2 примірники видання. Один з них має штамп: *Кабінет Історії України | Од. І.Н.О. | Інв. №_*, котрий свідчить, що примірник видання перебував на балансі історико-філологічного факультету Одеського інституту народної освіти (ОІНО).

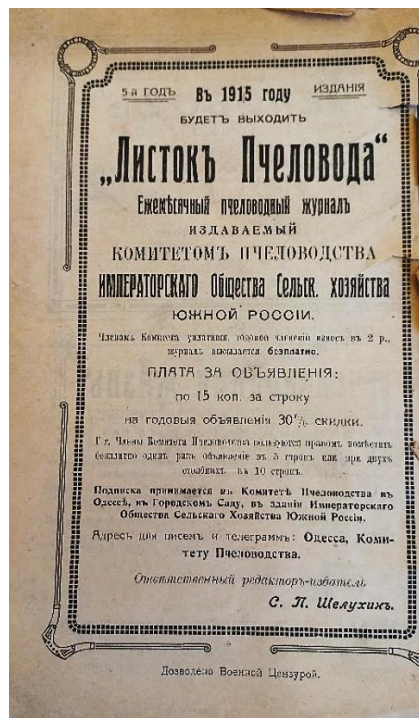
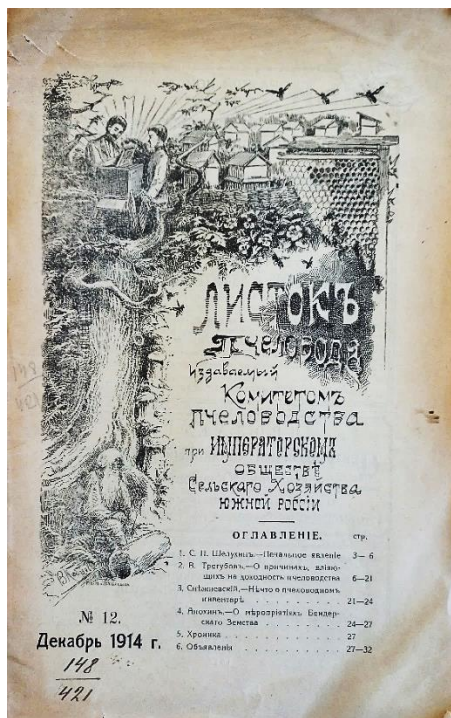
С. Шелухін виявляв глибоку зацікавленість бджільництвом і лікувальними властивостями меду. Наукова зацікавленість у бджільництві для нього мала і глибоке особисте підґрунтя. Старший син, Юрій Шелухін, був справжнім ентузіастом бджільництва, який залишився жити на батьківщині (Золотоношський повіт), де заснував і доглядав велику пасіку. Тому С. Шелухін, очолюючи «Комітет бджільництва при Товаристві сільського господарства

Шелухин С. П. Немецкая колонизация : доклад, / прочитанный ... С. П. Шелухиным (Одеса, 1915). Обложка

¹⁵ Шелухин С. Немецкая колонизация : доклад, прочитанный 8 ноября 1914 г. в Собрании Киевского юрид. Об-ва при Имп. ун-те Св. Владимира и 22 ноября 1914 г. в заседании Историко-филологического об-ва при Имп. Новорос. ун-те действительным членом этих обществ С. П. Шелухин. Одесса : Акционер, 1915. 83 с.

Півдня Росії», докладав значних зусиль для розвитку родинної справи. Він активно сприяв популяризації знань про бджільництво серед широких верств населення, організовуючи лекції, семінари та публікуючи матеріали, які допомагали як початківцям, так і досвідченим пасічникам вдосконалювати свою майстерність. Його діяльність включала популяризацію корисних властивостей меду та продуктів бджільництва, як у лікувальних, так і в харчових цілях. Окрім цього, протягом 1914–1915 рр. С. Шелухін був відповідальним редактором журналу «Листок пчеловода», яке виходило під егідою Комітету бджільництва [2, с. 92].

Листок Пчеловода (Одеса, 1914). Видавничі верхня та нижня обкладинки

Це видання слугувало інформаційним ресурсом для пасічників, висвітлюючи сучасні методи бджільництва, результати наукових досліджень та практичні рекомендації. С. Шелухін бачив у розвитку бджільництва важливий крок до економічного зміцнення сільських громад і національного господарства загалом. За ці роки майже у кожному номері журналу було надруковано одна-дві статті Сергія Шелухіна¹⁶. Також були опубліковані статті й Юрія Шелухіна. С Шелухін активно рекламував і продавав мед з пасіки сина в своєму помешканні на

ПАСЬКА

Юрія Сергѣевича Шелухиха,
въ селѣ Деньгахъ, Золотоношскаго уѣзда, Полтавской губ.

Имѣется на продажу **около 200 пуд.** идеально чистаго центрофужнаго гречневато меда высшаго качества, пріятнаго на вкусъ и не прѣвдающагося, что весьма важно для тѣхъ, кто употребляетъ медъ въ лечебныхъ цѣляхъ постоянно, при несправностяхъ желудка, малокровіи, переутомленіи, расстройствѣ нервовъ, женскихъ болѣзняхъ.

Химическій анализъ этого меда, произведенный Лабораторіей Центральной Химической Лабораторіи Министерства Финансовъ, г.г. ОДЕССА, В. Б. МИЛЬСКИМЪ, показалъ слѣдующій составъ этого меда:

1. Въ 100 част. меда содержится:	воды	16,69%
	инвертированнаго сахара	74,83%
	тросниковаго сахара	1,83%
	злаы	0,066%
	кислоты (вычислен. на муравьины. кислоту)	0,101%
	азотистыхъ веществъ	0,562%
	декстриновъ	6,12%
2. Вращеніе плоскости поляризаціи 10% раствора:		
	до инверси	2° 65'
	послѣ инверси	2° 08'
3. Ферменты:	имѣются дѣйстви.	

Полученныя данныя показываютъ, что изслѣдованный медъ — натуральный и не содержитъ постороннихъ примѣсей.

Лаборантъ Центральной Лабораторіи В. К. МИЛЬСКИЙ.

Продается **5 фун. по 25 к. за фунтъ,** а на пуды — значительно дешевле, въ не меньше зависимости отъ количества пудовъ.

въ г. ОДЕССѢ, по Херсонской ул., д. 36, кв. 7.

Также продается на фунты: въ Павловѣ Тов. Пчеловодовъ — въ Одессѣ, въ Городскомъ Саду, въ поштенн. Сельско-Хозяйств. Общества и въ «Кривинн. ДПО» — по Преображенской ул., д. № 11.

Рекламне оголошення з продажу меду у журналі «Листок Пчеловода» за листопад 1911 р.

¹⁶ Шелухин С. Ужасающие цифры. *Листок пчеловода*. 1914. № 11. С. 3–5 ; Його ж. Печальное явление. *Листок пчеловода*. 1914. № 12. С. 3–6.

Українська життя (1916).
Титульний аркуш

Херсонській, в Товаристві бджолярів в Міському саді, в Сільсько-господарському товаристві та книгарні «Діло» на Преображенській.

С. Шелухін активно співпрацював із журналом «Українська життя», який популяризував українську культуру серед російськомовної аудиторії та сприяв піднесенню національної свідомості українців. У Науковій бібліотеці ОНУ зберігаються випуски журналу за 1916 р., які містять статті С. Шелухіна, зокрема: «Деятельность екатеринославской «Просвиты» в 1915 году и ее закрытие» (про роботу та закриття катеринославської «Просвіти») та «Украинцы, русские, малороссы. Открытое письмо г. Шульгину и его единомышленников» (полеміка з імперцем О. Шульгіним та його прибічниками)¹⁷. Ці публікації відображають активну позицію С. Шелухіна у

питаннях національної свідомості та боротьби за права українців.

1917 рік став для С. Шелухіна знаковим, що затягнув його у політичний вир. Голова Одеського українського керівничого комітету, член ЦК Української радикально-демократичної партії – він був обраний делегатом до Української Центральної Ради від Одеси та переїхав до Києва.

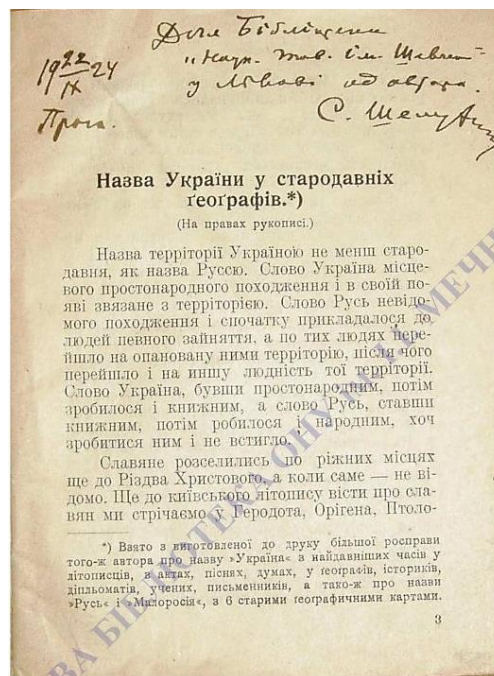
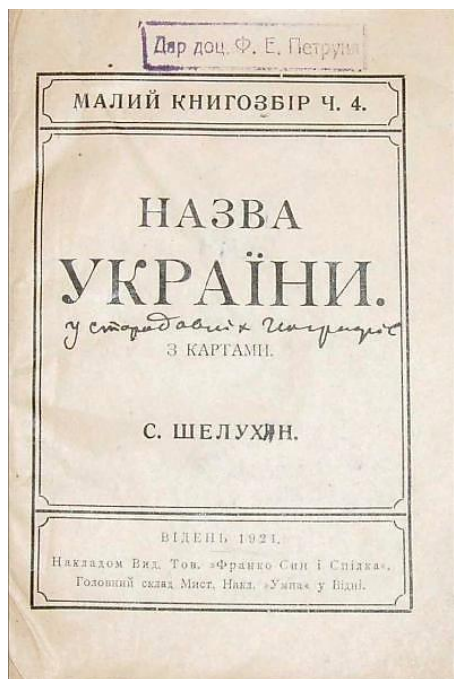
У Києві С. Шелухін займав впливові посади: був генеральним суддею УНР, міністром судових справ в уряді В. Голубовича (лютий–квітень 1918 р.), головою української делегації на мирних переговорах з РФСР (травень–жовтень 1918 р.), членом української делегації на мирних переговорах у Парижі в 1919 р., членом Генерального суду, виконуючим обов'язки міністра в уряді В. Чехівського. Від 1921 р. Сергій Шелухін опиняється у вимушеній еміграції у Відні та Празі.

Саме у Відні С. Шелухін видав працю «Назва України»¹⁸ (1921), де узагальнив історичні та картографічні джерела. У своїй роботі автор доводив, що слово «Україна» має місцеве народне походження та пов'язане з конкретною територією. До цього висновку С. Шелухін дійшов, проаналізувавши понад 50 згадок назви «Україна» в різних варіаціях на стародавніх географічних картах XVI – середини XIX ст. Він також провів лінгвокультурний аналіз, наголошуючи, що українські слова потрібно тлумачити через власне українську мову, а не через російську чи польську, шукаючи в них прадавні значення. Примірник книги «Назви

¹⁷ Просвітянин. Деятельность екатеринославской «Просвиты» в 1915 году и ее закрытие. *Укр. життя*. 1916. № 2. С. 36–49 ; Шелухин С. Украинцы, русские, малороссы. Открытое письмо г. Шульгину и его единомышленников. *Укр. життя*. 1916. № 7–8. С. 60–81.

¹⁸ Шелухин С. Назва України : з картами. Відень : тов. Франко син і спілка, 1921. 30 с. (Малий книгозбір, ч. 4).

України» надійшов до фонду університетської бібліотеки як частина книжкового дару Федора Євстафійовича Петруня (1894–1963) – географа, історика, бібліографа, випускника Новоросійського університету та доцента Одеського державного університету (нині – ОНУ). Примірник також має дарчий надпис автора: 19 22/IX 24 | Для Бібліотеки | «Наук. тов. ім. Шевченко» | у Львові од автора. | С. Шелухін [підпис].

Шелухін С. П. Назва України : з картами (Відень, 1921).
Титульний аркуш та сторінка видання з провенансом

Бібліотека Наукового товариства імені Шевченка (НТШ) у Львові, заснована в 1894 р., стала першою й тривалий час єдиною науковою українознавчою книгозбірнею. Вона акумулювала найважливіші українські та зарубіжні видання про Україну й активно займалася міжнародним книгообміном [8]. С. Шелухін, ще проживаючи в Одесі, активно підтримував зв'язки з НТШ у Львові [2, с. 82]. Він співпрацював із Товариством, надаючи матеріали та долучаючись до наукових дискусій, а також сприяв поширенню ідей НТШ на півдні України. Його співпраця підкреслювала значення об'єднання інтелектуальних зусиль для розвитку української науки та культури.

Сергій Шелухін до останніх днів залишався активним у науковій та просвітницькій діяльності. Він був членом Українського історико-філологічного товариства (Прага), очолював Український комітет у Празі та Українське правниче товариство в Чехії.

1936 р. у Празі виходить друком праця С. Шелухіна «Україна – назва нашої землі з найдавніших часів»¹⁹. У цьому науковому дослідженні автор зібрав і проаналізував численні історичні, лінгвістичні та картографічні джерела, щоб довести, що назва «Україна» має глибоке коріння, яке сягає давніх часів. С. Шелухін розглянув еволюцію цього терміну, його

¹⁹ Шелухін С. Україна – назва нашої землі з найдавніших часів / відп. за вип. П. Пупін. Дрогобич : Бескид, 1992. 248, [1] с.

вживання в різних історичних контекстах і зв'язок із територією, що отримала таку назву. Праця стала важливим внеском у розвиток українознавства та підкреслила значення і самобутність української нації в історичному контексті. У Науковій бібліотеці зберігається репринтне видання праці С. Шелухіна, надруковане в Дрогобичі у 1992 р.

Отже, постать Сергія Павловича Шелухіна в історії України понад століття є знаковою, оскільки його наукова та громадсько-політична діяльність значною мірою сприяли відновленню суверенного права українського народу на самостійну незалежну державу. С. Шелухін систематично працював над відродженням та популяризацією української національної свідомості, досліджуючи історію, культуру, мову та етнологію України. Його наукові праці, особливо в галузі українознавства та топоніміки, стали важливим внеском у формування основ національної ідентичності. Крім того, як активний учасник громадсько-політичного життя, він підтримував культурні ініціативи, які сприяли розвитку української освіти та науки, що мало велике значення для збереження та розвитку української культури в складних політичних умовах.

Список використаної літератури

1. *Верестюк В. Ф.* Діячі Української Центральної Ради: біограф. довід. / В. Ф. Верестюк, Т. С. Осташко – Київ : НАН України, 1998. – 254, [2] с.
2. *Вінцковський Т.* Іван Митрофанович Луценко (1863–1919) : український націстворець / Т. Вінцковський, О. Музичко. – Київ : Гамазин, 2013. – 350, [2] с.
3. *Домбровський О. І.* С. П. Шелухін – правознавець, борець за українську державність / О. І. Домбровський, Я. О. Домбровський // З історії українського права. – 2002. – С. 201–207.
4. *Зворський С. Л.* Попруженко Михайло Георгійович [Електронний ресурс] / С. Л. Зворський // Українська бібліотечна енциклопедія. – Київ, 2023. – Електрон. дан. – Режим доступу: <https://ube.nlu.org.ua/article/%D0%9F%D0%BE%D0%BF%D1%80%D1%83%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D0%BE%20%D0%93%D0%B5%D0%BE%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B9%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87> (дата звернення: 26.12.2024). – Загол. з екрана.
5. Коли кривавивсь і хитався світ: українські літератори на сторінках одеської преси періоду національно-визвольних змагань 1917–1919 років : біобібліогр. довід. / упоряд. Л. М. Бур'ян ; наук. керівник С. А. Гальченко ; відп. за вип. І. О. Бірюкова ; ред. І. С. Шелестович. – Одеса : Вид-во Картуш, 2019. – 296 с.
6. *Луценко И.* Трагедия жизни (К вопросу о причине смерти И. М. Бондаренко) / И. Луценко // Одесские новости. – 1911. – 25 авг. – С. 2.
7. *Музичко О.* Бондаренко Иван [Електронний ресурс] // Наукове товариство імені Шевченка : енциклопедія. – Електрон. дан. – Україна, 2015. – Режим доступу: <https://encyclopedia.com.ua/entry-384> (дата звернення: 26.12.2024). – Загол. з екрана.
8. *Романів О. М.* Бібліотека наукового товариства імені Шевченка [Електронний ресурс] / О. М. Романів // Енциклопедія Сучасної України / НАН України. – Електрон. текст. дан. – Україна, 2024. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-39661> (дата звернення: 26.12.2024). – Загол. з екрана.
9. *Росинская Е.* ... И обряцете покой душам вашим / Е. Росинская. – Ростов н/Д : Альтаир, 2016. – 144 с.
10. *Шелухин С.* Українство 80-х років XIX ст. і мої зносини з Іваном Франком / С. Шелухин // Спогади про Івана Франка. – Львів : Каменяр, 1997. – С. 184–199.

11. Яринович А. Отчего погиб И. М. Бондаренко? / А. Яринович // Одесские новости. – 1911. – 20 авг. – С. 3.

Referens

- [1]. Verestiyuk V. F., Ostashko T. S. *Diyachi Ukrayinskoyi Tsentralnoyi Rady [Activists of the Ukrainian Central Rada]*. Kyiv, 1998. 254, [2] p.
- [2]. Vintkovskyy T. *Ivan Mytrofanovych Lutsenko (1863–1919): ukrayinskyy natsiyetvorets [Ivan Mytrofanovych Lutsenko (1863–1919): Ukrainian nation-builder]*. Kyiv, 2013. 350, [2] p.
- [3]. Dombrovskyy O. I., Dombrovskyy Ya. O. S. P. Shelukhin – pravoznavets, borets za ukrayinsku derzhavnist [S. P. Shelukhin – jurist, fighter for Ukrainian statehood]. *Z istoriyi ukrayinskoho prava [From the history of Ukrainian law]*. 2002, pp. 201–207.
- [4]. Zvorsky S. L. Popruzhenko Mykhaylo Heorhiyovych [Popruzhenko Mykhailo Georgievich]. *Ukrayinska bibliotekna entsyklopediya [Ukrainian Library Encyclopedia]*. Kyiv, 2023. Available at: <https://ube.nlu.org.ua/article/%D0%9F%D0%BE%D0%BF%D1%80%D1%83%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D0%BE%20%D0%93%D0%B5%D0%BE%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B9%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87> (accessed: 26.12.2024).
- [5]. *Koly kryvavyvs i khytavsvya svit : ukrayinski literatorny na storinkakh odeskoyi presy periodu natsionalno-vyzvolnykh zmahan 1917–1919 rokiv [When the world bled and shook: Ukrainian writers on the pages of the Odessa press during the national liberation struggle of 1917–1919]*. Odesa, 2019. 296 p.
- [6]. Lutsenko I. Tragediya zhizni : (K voprosu o prichine smerti I. M. Bondarenko) [Tragedy of life: (On the issue of the cause of death of I. M. Bondarenko)]. *Odesskiye novosti [Odessa news]*. 1911, 25 Aug, p. 2.
- [7]. Muzychko O. Bondarenko Ivan [Bondarenko Ivan]. *Naukove tovarystvo imeni Shevchenka: entsyklopediya [Shevchenko Scientific Society: encyclopedia]*. Available at: <https://encyclopedia.com.ua/entry-384> (accessed: 26.12.2024).
- [8]. Romaniv O. M. Biblioteka naukovoho tovarystva imeni Shevchenka [Romaniv O. M. Library of the Shevchenko Scientific Society]. *Entsyklopediya Suchasnoyi Ukrayiny [Encyclopedia of Modern Ukraine]*. Available at: <https://esu.com.ua/article-39661> (accessed: 26.12.2024).
- [9]. Rosinskaya Ye. ... *I obryashchetepokoydushamvashim [... And you will find rest for your souls]*. Rostov-on-Don, 2016, 144 p.
- [10]. Shelukhyn S. Ukrayinstvo 80-kh rokiv XIX st. i moyi znosyny z Ivanom Frankom [Ukrainianism in the 1980s and my relationship with Ivan Franko]. *Spohady pro Ivana Franka [Memories of Ivan Franko]*. Lviv, 1997, pp. 184–199.
- [11]. Yarinovich A. Otchego pogib I. M. Bondarenko? [Why did I. M. Bondarenko die?]. *Odesskiye novosti [Odessa news]*. 1911, 20 Aug, p. 3.

Velykodna H. V.,

Head of the sector of the Department of Rare Books and Manuscripts
Scientific Library of
Odessa I. I. Mechnikov National University
24, Preobragenskaya St., Odessa, 65082, Ukraine
tel.: (048) 722 12 10
e-mail: library@onu.edu.ua

SERGEY PAVLOVICH SHELUKHIN'S WORKS (BASED ON THE MATERIALS OF THE SCIENTIFIC LIBRARY OF ODESA I. I. MECHNIKOV NATIONAL UNIVERSITY HOLDINGS)

Summary

The article is devoted to the activities of the outstanding figure of the 20th century Ukrainian national revival Sergey Pavlovich Shelukhin and his literary heritage. His creative output includes about 250 works.

The Scientific Library of Odesa I. I. Mechnikov National University stores some of his scientific and journalistic writings both under his own name and under the pseudonyms Sergiy Pavlenko, Sergiy Prosvityanin. Particular attention is paid to publications in the magazines «Literary and Scientific Bulletin», «Ukraine», «Ukrainian Khata», «Svitlo», «Beekeeper's Leaf», «Ukrainian Life», newspapers «Odessa Leaf», etc. and separate editions of S. Shelukhin's works «N. V. Gogol and Little Russian Society», «Literary Herostratus of Ukrainianism», «School 2000 Years Before Our Time», «The Significance of the Native Language for Nationality and Creativity», «Should There Be Black Sea Germany?», «German Colonization», «The Name of Ukraine», «Ukraine – the Name of Our Land from Ancient Times», which are stored in the collection of the Scientific Library of Odesa I. I. Mechnikov National University.

Sergey Shelukhin had been toiling for the revival and popularization of Ukrainian national consciousness, researching the history, culture, language and ethnology of Ukraine. His scientific oeuvre, especially in the field of Ukrainian studies and toponymy, made an important contribution to the formation of national identity.

Keywords: S. P. Shelukhin, Sergey Pavlenko, Sergey Prosvityanyn, national revival, national identity, Odesa, Odessa publications, the Scientific Library of Odesa I. I. Mechnikov National University.